

Posuzování nároku na náhradu škody způsobené trestním stíháním v případě postoupení věci

Dne 7. srpna 2018 vydal Ústavní soud nález sp. zn. II. ÚS 2767/16, ve kterém konstatoval, že přestupkové řízení představuje z ohledu ústavního práva samostatnou fázi řízení, ve které již není možné odčinit následky „zbytečně“ vedeného trestního řízení. Přitom Ústavní soud vycházel obdobně ze závěrů dříve vydaného nálezu Ústavního soudu (ze dne 14. listopadu 2017, sp. zn. II. ÚS 1930/17), ve kterém byla řešena situace postoupení trestní věci do kázeňského řízení. Uplatní se závěry formulované Ústavním soudem pro jakýkoli správní delikt bez ohledu na jeho povahu a závažnost sankce?

Výše uvedená otázka přichází v úvahu po zevrubnějším přezkumu nálezu Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 1930/17, ve kterém Ústavní soud posuzoval, zda-li je možno kázeňské řízení chápat jako pokračování trestního řízení, tj. zda obě řízení tvoří jediný celek. Přitom aplikoval kritéria stanovená judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), který pojem trestního obvinění řadí pro účely aplikace čl. 6 a 7 Úmluvy¹ také některé delikty, které z pohledu vnitrostátního práva nejsou trestnými činy, ale svou pova-

hou „pouze“ přestupky či dalšími správními delikty.

Předpoklady nároku na náhradu škody

Podle zákona o odpovědnosti za škodu (ZOŠ)² je možno se v případně nezákonného rozhodnutí domáhat jak škody majetkové, tak nemajetkové ve formě přiměřeného zadostiučinění. Ačkoli § 8 odst. 1 ZOŠ stanoví, že nárok lze uplatnit pouze tehdy, bylo-li rozhodnutí pro nezákonnost zrušeno nebo změněno, je třeba tento požadavek s ohledem

na konstantní judikaturu Ústavního soudu vykládat materiálně.³

Byla-li tedy v (předchozím) řízení deklarována nezákonnost rozhodnutí, není – ve smyslu materiálního výkladu – pro účely uplatňování nároku na náhradu škody nezbytné trvat na vydání rozhodnutí, kterým se nezákonné rozhodnutí ruší. Podstatné je, že v (předchozím) řízení bylo učiněno nesporným, že konkrétní rozhodnutí je vadné.

Ač se i v současné době stále ještě objevují rozhodnutí obecných soudů, podle kterých žalob-

ce nemá nárok na náhradu škody, neboť není splněna podmínka zrušení či změny rozhodnutí, lze obecně pozorovat odklon od formalistického výkladu předmětného ustanovení.

Zprošťující trestní rozsudek, zastavení trestního stíhání

V souladu s požadavkem materiálního chápání pojmu *nezákonného rozhodnutí soudy*⁴ pro případ trestního řízení dovodily, že právo na náhradu újmy způsobené trestním stíháním lze uplatnit i v případech, kdy usnesení o zahájení trestního řízení nebylo formálně zrušeno, ale trestní stíhání bylo z určitých důvodů zastaveno nebo došlo ke zproštění obžaloby. Přitom je vycházeno z účelu trestního řízení, kterým je náležité objasnění trestné činnosti a potrestání pachatelů.

Ústavní soud dospěl k závěru, že na veškeré úkony, které byly v trestním řízení provedeny, je třeba nahlížet jako na vadné v situaci, kdy v řízení vyjde najevo, že se obviněný trestné činnosti nedopustil a počáteční podezření orgánů činných v trestním řízení se tak nepotvrdilo.⁵

Ve vztahu k uplatňování náhrady škody způsobené trestním stíháním Ústavní soud dlouhodobě připomíná, že stát má objektivní odpovědnost za postup orgánů činných v trestním řízení a nemůže se tedy odpovědnosti zbavit (i přes zákonnou povinnost legality a oficiality orgánů činných v trestním řízení) pokud se jejich postup ukáže jako mylný.⁶

Postoupení trestní věci do správního řízení – judikatura Nejvyššího soudu

Podle názoru Nejvyššího soudu je nutno stejně postupovat také v situaci, kdy trestní stíhání skončilo postoupením věci, neboť bylo pravomocně rozhodnuto, že skutek, pro který se trestní řízení vede, není trestným činem.⁷ K tomu Nejvyšší soud dodal, že případné uložení sankce v přestupkovém řízení nemůže mít vliv na posouzení nezákonnosti usnesení o zahájení trestního stíhání, neboť přestupkové řízení není pokračováním trestního stíhání.⁸

Podle Nejvyššího soudu⁹ tak nejen zproštění obžaloby a usnesení o zastavení věci (v některých případech) způsobují ve svém důsledku nezákonnost usnesení o zahájení trestního stíhání, ale stejné účinky má také usnesení o postoupení věci.

Tento závěr je přitom plně v souladu s výše citovanou judikaturou Ústavního soudu, ze které plyne, že v kontextu uplatňování náhrady škody je rozhodné to, zda se domněnky orgánů činných v trestním řízení o trestnosti činu ukázaly jako správné, či nikoli.

Postoupení trestní věci do správního řízení – judikatura Ústavního soudu

V úvodu citovaný nálezn Ústavního soudu (sp. zn. II. ÚS 1930/17), kde Ústavní soud zkoumá povahu kázeňského řízení, reaguje na argumentaci Městského soudu v Praze, podle kterého usnesení o postoupení věci do kázeňského řízení nerušilo účinky trestního stíhání, neboť řízení se vedlo nadále, byť jako přestupkové. Protože v řízení bylo prokázáno, že se stěžovatel kázeňského deliktu dopustil, Městský soud v Praze stěžovatelem uplatňovaný nárok na náhradu škody zamítl.

Ústavní soud při přezkumu rozhodnutí Městského soudu v Praze naopak dospěl k závěru, že kázeňské řízení představuje z pohledu ústavního práva samostatný procesní celek – při tomto posouzení však Ústavní soud nepochybně vycházel ze ZOS¹⁰ ani ze dosavadní judikatury, nýbrž z judikatury ESLP, když použil tzv. Engelova kritéria.¹¹ Tato kritéria jsou ESLP používána pro posouzení, zda je na určité řízení o deliktu vedeném smluvním státem možno nahlížet jako na „trestní“ ve smyslu čl. 6 Úmluvy.

Těmito kritérii jsou:

- i) posouzení deliktu ve vnitrostátním právu (tj. zda se jedná o delikt trestní, správní apod.),
- ii) analýza deliktu, a
- iii) zhodnocení druhu a stupně příslušné sankce.

Nejedná-li se podle vnitrostátního práva o trestní věc (v takovém případě je věc automaticky hodnocena jako trestní věc z pohledu ESLP), je postoupeno k dalšímu řízení dvěma kritériím, která jsou alternativní a pro hodnocení deliktu jako „trestní“ podle ESLP tak postačí naplnění postoupení jednoho z nich.

Podle druhého kritéria je jako „trestní“ delikt posuzován takový, jehož povaha je objektivně vyžadována naplnění žádného deliktálního prvku (tj. mimo rámec deliktální odpovědnosti) jako je např. příslušnost k určitému právnímu či stavu) a ukládaná sankce má nepřímý a odstrašující charakter. V rámci trestního řízení

téria je za „trestní“ považován takový delikt, za jehož spáchání je pachatel možno uložit citelnou sankci (např. trest odnětí svobody či vysoký peněžitý trest).

S pomocí výše uvedených kritérií Ústavní soud vyhodnotil, že kázeňské řízení nelze považovat z ústavního hlediska za „trestní“ zejména proto, že kázeňský delikt nemá občanskou povahu. Na kázeňské řízení tak po postoupení věci z trestního nelze pohlížet jako na pokračování trestního řízení.

V kontextu výše uvedeného vyvstává otázka, zda by eventuelně závěr, že delikt je z hlediska ústavního práva třeba hodnotit jako „trestní“ v kontextu judikatury ESLP (např. přestupek občanské povahy, za který je možno uložit vysoký peněžitý trest), mohl ovlivnit oprávněnost nároku stěžovatele na náhradu škody způsobené v trestním řízení v případě, že věc byla postoupena do správního řízení, ve kterém byl pachatel sledován za delikt odpovědným.

S ohledem na dosavadní judikaturu Ústavního soudu ve věci odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu státní moci se domnívám, že ani závěr o tom, že je delikt trestní závazný, že je na něj nutno nahlížet jako na „trestní“ v kontextu judikatury ESLP neznámá, že se stát „vyvíjí“ a odpovědnosti za škodu způsobenou trestním stíháním s poukazem na to, že přestupkový delikt je podle Engelových kritérií povahy „trestní“, a tudíž je na trestní a následně vedené správní řízení nutno nahlížet jako na jediné řízení, na jehož konci byl pachatel uznán vinným z protiprávního jednání. Účelem Engelových kritérií totiž není posouzení povahy deliktu pro účely následných škod způsobené nezákonným rozhodnutím, nýbrž pro účely aplikace procesních pravidel ve smyslu čl. 6 Úmluvy.

Stejně v případě, že bychom připustili možnost posuzování povahy deliktů podle Engelových kritérií také pro účely náhrady škody, dostali bychom se v konečném důsledku do situace, kdy by v případech postoupení věci z trestního do správního řízení bylo třeba rozhodovat, zda pro účely náhrady škody lze považovat pouze výsledek správního řízení v případě, že by delikt byl hodnocen jako „trestní“ podle čl. 6 Úmluvy, či odlišně následně vedené správní řízení (tj. by delikt nebyl hodnocen jako „trestní“ podle Engelových kritérií). Takové rozhodnutí by bylo v rozporu se smyslem úpravy ZOS, jakož i s výše uvedenou judikaturou Ústavního soudu, která pro účely

náhrady škody způsobené trestním stíháním vychází předně z naplnění účelu trestního řízení.

Obdobně se k této otázce vyjádřil také Nejvyšší soud,¹¹ který dospěl k obecnému závěru, že přestupkové řízení není pokračováním řízení trestního. K tomu poznamenává, že takový výklad se netýká aplikace procesních záruk na přestupková řízení, nýbrž problematiky odpovědnosti státu za škodu způsobenou vedením trestního řízení, které neskončilo odsouzením a v takovém případě se jedná o nárok, který nevyplývá z Úmluvy, ale výlučně z vnitrostátního práva.

Závěr

Lze uzavřít, že povahu a závažnost deliktu podle Engelsových kritérií je třeba hodnotit pro účely aplikace procesních práv obviněného podle čl. 6 Úmluvy v konkrétním řízení.

Pokud se však jedná o otázku odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu státní moci, je hodnocení povahy a závažnosti deliktu s ohledem na výše uvedené irelevantní. Naopak bude třeba posoudit, v jakém druhu řízení škoda vznikla ve smyslu vnitrostátního práva (tj. podle § 5 ZOŠ, zda v občanském soudním řízení, správním řízení, řízení podle soudního řádu správního nebo trestního řízení) a v případě, že věc dále pokračovala v rámci jiného druhu řízení, zda v tomto navazujícím řízení bylo možno škodu vzniklou v důsledku vedení předchozího řízení nahradit či nikoli.

Pro úplnost považuji za vhodné také doplnit, že ačkoli pro účely náhrady škody způsobené trestním stíháním podle § 7 a 8 ZOŠ nemá výsledek přestupkového řízení zahájeného v důsledku postoupení téže věci větší význam, jiná je situace v případě požadavku na poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou trestním stíháním podle § 31a ZOŠ.

Při stanovení přiměřeného zadostiučinění je totiž (na rozdíl od majetkové škody) ze zákona (§ 31a odst. 2 ZOŠ) nutno přihlídnout také k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo, tedy také k povaze jednání poškozeného. Bude-li v přestupkovém řízení zjištěno, že se poškozený dopustil protiprávního jednání ve formě přestupku, bude tato okolnost hodnocena v řízení o náhradě nemajetkové újmy způsobené trestním stíháním pro týž skutek k tíži poškozeného a podle Nejvyššího soudu se tak promítne do stanovení formy a výše

přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu trestním stíháním způsobenou.¹² ●

**Mgr. Andrea Vrbková, advokátka,
Vejmělka & Wünsch, s.r.o.**

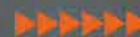
W VEJMELKA & WÜNSCH
ADVOKÁTI ATTORNEYS AT LAW RECHTSANWÄLTE

Poznámky:

- ¹ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod přijatá Radou Evropy dne 4. 11. 1950 v Římě (dále jen „Úmluva“).
- ² Zákon č. 82/1998 Sb., odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, v platném znění.
- ³ Ústavní soud ve svých rozhodnutích opakovaně zaujal kritický postoj k formalistickým výkladům obecných soudů, které trvaly v otázkách náhrady škody na splnění formálního předpokladu zrušení či změny rozhodnutí, i přesto, že v (předchozím) řízení byla deklarována nezákonnost rozhodnutí (viz např. usnesení sp. zn. I. ÚS 3009/08 nebo náleží pléna sp. zn. Pl. ÚS 72/06).
- ⁴ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1487/2001.
- ⁵ Viz náleží Ústavního soudu ze dne 17. 6. 2008, sp. zn. II. ÚS 590/08.
- ⁶ Např. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3193/10 nebo náleží sp. zn. II. ÚS 1540/11 ze dne 20. 2. 2013.
- ⁷ Rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2016, sp. zn. 30 Cdo 4771/2015 a ze dne 8. 11. 2016 pod sp. zn. 30 Cdo 4669/2014.
- ⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2016, sp. zn. 30 Cdo 4771/2015.
- ⁹ Tamtéž.
- ¹⁰ Rozsudek ESLP ze dne 8. 6. 1976 ve věci Engel a ostatní proti Nizozemsku.
- ¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2016, sp. zn. 30 Cdo 4771/2015.
- ¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1777/2012.

SOUKROMÉ PRÁVO 2019 OSTRAVA

Konference / Ostrava / 9. 10. 2019

Tuto a mnoho dalších konferencí
na www.epravo.cz

